

5 ส. สร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน แบบบูรณาการ

กิตติพงศ์ ศุภสิริธนรักษ์*
ธานีพะฮี เจะอารง**

ขอแสดงความยินดีกับ อสม. ธนพร อิษฏานนท์ ผู้ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่นระดับชาติ พ.ศ. 2566 สาขาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน โดยได้น้อมนำพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

“การทำดีนั้นทำยากและเห็นผลช้า แต่ก็จำเป็นต้องทำ เพราะหาไม่ ความชั่วซึ่งทำได้ง่าย จะเข้ามาแทนที่ และจะพอกพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยไม่ทันรู้สึกตัว แต่ละคนจึงต้องตั้งใจ และเพียรพยายามให้สุดกำลัง ในการสร้างเสริมและสะสมความดี” นั้น มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ก่อเกิดเป็นนวัตกรรม “5 ส. สร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน” ขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารจัดการอันประกอบด้วย

*นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

**นักวิชาการสาธารณสุข (ก้นตสาธารณสุข) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหลักหก 2

ส.1 สร้างเครือข่าย ผู้นำทำดีชุมชนทำตาม กลุ่มผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างให้กับประชาชน

ส.2 สร้างความรักความสามัคคี ในชุมชน ชุมชนเข้าใจ เปิดใจยอมรับ ไม่ตีตรา กระบวนการบำบัดโดยชุมชนเป็นฐาน (CBTx)

ส.3 สร้างครัวเรือนและชุมชนสีขาว สัญลักษณ์แสดงการไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด ผ่านบัตรบุคคลสีขาว ธงครัวเรือนสีขาว ป้ายคุ้มสีขาวปลอดยาเสพติด และป้ายชุมชนสีขาวปลอดยาเสพติด

ส.4 สร้างชุมชนเอื้ออาทร ช่วยเหลือทางสังคม เช่น ดูแลสุขภาพ ให้โอกาสทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ เป็นต้น

ส.5 สร้างภูมิพลังแผ่นดิน ต่อต้านยาเสพติด

อสม. ธนพร อิษฐานันท์ ปฏิบัติงาน ณ บ้านคลองคูกลาง หมู่ที่ 1 ตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หลักหก 2 ตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีบทบาททางสังคมในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคลองคูกลาง ประธานกองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลอง คูกลาง รองประธานเครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดิน อำเภอเมืองปทุมธานี และรองประธานชุมชนยั่งยืนแก้ปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร

จากที่มองเห็นปัญหาและผลกระทบจากยาเสพติดที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในชุมชน จึงอยากให้ปัญหานี้หมดสิ้นไป เพื่อความสงบสุขของชุมชน โดยส่วนตัว อสม. ธนพร มีครอบครัว ที่อบอุ่น ฐานะพอมีพอกำไร ไม่มีภาระงานที่หนักหน่วง ประกอบกับสมาชิกในครอบครัวยินดีและสนับสนุนในการทำหน้าที่ อสม. อย่างเต็มที่มาโดยตลอด จึงเป็นแรงผลักดันให้ลุกขึ้นสร้างคุณประโยชน์เพื่อชุมชนจนประสบผลสำเร็จในที่สุด

บ้านคลองคูกลาง เป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและท้องเช่าขนาดเล็ก ประกอบกิจการขนาดเล็กภายในครัวเรือน มีความหนาแน่นของประชากรปานกลาง แต่มีประชากรสัญจรข้ามพื้นที่อยู่ตลอดเวลาภายหลังการระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเกิดปัญหาคนว่างงานเป็นจำนวนมาก ประกอบกับข้อมูลยืนยันจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ภาค 1 พบว่า บ้านคลองคูกลาง มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดสูง จนเป็นพื้นที่ระดับสีแดง เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับ เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร เป็นเส้นทางผ่านของยาเสพติด เอื้อโอกาสให้สามารถสร้างรายได้แก่ผู้ค้ารายย่อยและผู้เสพเข้าถึงยาเสพติดได้ง่าย จึงทำให้เกิดปัญหายาเสพติดในชุมชน ภายหลังการประชุมประชาคมหมู่บ้านมีมติให้ปัญหา ยาเสพติดเป็นปัญหาอันดับ 1 ที่ต้องการแก้ไข อสม. ธนพร จึงเป็นแกนนำประสานหน่วยงาน รพ.สต. หลักหก 2 สถานีตำรวจภูธรปากคลองรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง อำเภอเมืองปทุมธานี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลหลักหก คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน หมู่ที่ 1 เพื่อน ๆ อสม. และประชาชน มาร่วมกันจัดทำโครงการสร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านคลองคูกลาง

กระบวนการขับเคลื่อนโครงการสร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในชุมชนบ้านคลองคูกลาง ประกอบด้วยการใช้นวัตกรรม “5 ส. สร้างชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน” ร่วมกับหลักการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Harm reduction) และการวางระบบ ดูแลผู้ป่วยยาเสพติดจิตเวชที่มีความเสี่ยงสูงต่อการก่อความรุนแรง (SMI-V) โดยเริ่มจากการ พัฒนาศักยภาพ อสม. ผ่านการอบรมกลไกการดูแลช่วยเหลือผู้เสพยาเสพติดและผู้มีอาการทางจิต จากการใช้สารเสพติดในระดับพื้นที่ โดยสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาพ 1 กระบวนการต่อมาคือการออกปฏิบัติงานเชิงรุกให้ความรู้ และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับยาเสพติด และลงสำรวจพื้นที่คัดกรองประชาชนกลุ่มเป้าหมาย 278 คน (100%) พบผู้เสพยา 17 คน พร้อมทั้ง ทำข้อตกลงกับครัวเรือน จำนวน 123 ครัวเรือน (100%) กระบวนการที่สามคือสร้างความเข้าใจ ในชุมชน มองผู้เสพยา = ผู้ป่วย ไม่ตีตรา จึงมีการจัดทำแผนนำผู้เสพยาเข้าสู่กระบวนการบำบัดโดย ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) อย่างสมัครใจ จำนวน 9 ครั้ง ในระยะเวลา 3 เดือน เป็นการดูแลผู้ป่วย ใช้สารเสพติดให้เกิดการบำบัดฟื้นฟูใกล้บ้านหรือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างทักษะ ความฉลาดทางอารมณ์ผ่านกิจกรรมสำคัญ ได้แก่

ทบทวนจิต ให้เกิดความตระหนักในการมีสติรับรู้ความเป็นจริงของชีวิต การแสวงหา ความหมายของชีวิต และรู้เท่าทันอารมณ์ความต้องการของตัวเอง ด้วยกิจกรรมสำรวจตัวเอง ประโยชน์ของการรู้จักตนเองแล้วนำเสนอ

จิตจัดการ ให้ผู้ป่วยใช้สารเสพติดสามารถควบคุมตัวเอง ให้อยู่ในสภาวะปกติ ด้วยกิจกรรม แบ่งกลุ่มสะท้อนความคิด

สานเป้าหมาย ปลูกเร้าให้มีการกำหนดเป้าหมายในการบำบัดฟื้นฟู มีความยืดหยุ่น มุ่งมั่น มีความหวังในเป้าหมาย และให้กำลังใจข้อคิด **ความล้มเหลว คือ ประสบการณ์** ด้วยกิจกรรม แบ่งกลุ่มสะท้อนความคิด

สายใยรัก ทำให้ผู้ป่วยใช้สารเสพติดสามารถรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความแตกต่างของผู้อื่น สร้างความอบอุ่นในครอบครัวและสังคม ด้วยกิจกรรมนั่งคุยเปิดใจกันภายในครอบครัว กอดสร้างความรักความอบอุ่นทางใจ

ทักษะคน ให้เกิดการยอมรับในความเป็นธรรมชาติของผู้อื่น สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมรอบข้างได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยกิจกรรมรวมกลุ่มสนทนาการ เช่น ดนตรีบำบัด กีฬาบำบัด ร่วมรับประทานอาหาร เยี่ยมบ้านให้กำลังใจ เป็นต้น

ประกอบกับวางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการรองรับ – ส่งต่อผู้ป่วยใช้สารทดแทนระยะยาว การเฝ้าระวังผู้ป่วยที่มีอาการไข้ยา เกินขนาด การติดตามเยี่ยมบ้านเสริมกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับการส่งตรวจสารเสพติดในปัสสาวะในบางครั้ง วางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในการจัดวางระบบดูแลผู้ป่วยยาเสพติดจิตเวชที่มีความเสี่ยงสูงต่อการก่อความรุนแรง (SMI-V) โดยประสานเครือข่ายเข้าควบคุมเหตุการณ์ทันที รับส่งต่อหน่วยบริการรักษา เยี่ยมติดตามอาการหลังการรักษาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน เป็นงานที่ทำหาย อสม. มากอย่างหนึ่งที่ไม่ได้ใช้แต่เพียงทักษะ การให้บริการรักษาเบื้องต้น ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมโรค และฟื้นฟูสุขภาพ ที่เป็นทักษะพื้นฐานเท่านั้น ยังต้องใช้ทักษะการเจรจาโน้มน้าวใจอย่างชำนาญ ทักษะการป้องกันตัวเมื่อเจอสถานการณ์เสี่ยงต่อถูกทำร้าย ทักษะการประสานงานภาคีเครือข่ายอย่างรวดเร็วและเข้มแข็งด้วย

ผลลัพธ์ของโครงการ สร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนบ้านคลองคูกลาง คือ ค้นหาผู้ใช้สารเสพติดได้ 17 คน และได้รับการบำบัดครบ 17 คน ผู้ป่วยติดยาเสพติดลดลงเลิกยาเสพติดได้ ผู้ป่วยติดยาเสพติดมีอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และบ้านคลองคูกลาง เป็นชุมชนต้นแบบ SMI-V ของจังหวัดปทุมธานี ปัจจุบันอยู่ระหว่างการขยายผลให้กับชุมชนใกล้เคียง

หากจะถามถึง**ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานนี้** คงจะเป็นการทำงานในชุมชนเมือง กึ่งชนบท การสื่อสารการเข้าถึงประชาชนไม่ง่ายเหมือนเขตชนบท และเป็นพื้นที่ติดเขต กทม. มีประชาชนข้ามพื้นที่จำนวนมากและตลอดเวลา จึงทำให้ชุมชนต้องคอยเฝ้าระวัง และเตรียมพร้อมอย่างต่อเนื่องเช่นกัน และการสนับสนุนรถในการรับ - ส่งผู้ป่วยติดยาเสพติดจิตเวชกรณีที่เกิดความรุนแรงได้ทันที ถึงอย่างไรก็ตามตลอดการเดินทางบนถนนจิตอาสาของ อสม. ธนพร ย่อมไม่ได้มีแต่ขวากหนาม **ในทางกลับกันยังมีดอกไม้ที่สวยงามแบ่งบานตลอดระยะทางเช่นกัน ความสวยงามนั้นคือ การได้เห็นผู้ป่วยติดยาเสพติดลดลงได้สำเร็จ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง มีกระบวนการจัดการตนเองได้ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิด แรงสู้ฝ่าฟันอุปสรรคทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มาจวบจนปัจจุบัน**